

MIT MÉR A STANAG 2 HALLÁSÉRTÉS VIZSGA?

WHAT IS ASSESSED AT THE STANAG 2 LISTENING COMPREHENSION EXAM?

Minden nyelvtanár és nyelvvizsgáztató tisztában van vele, hogy a beszéd-készség fejlettségét erősen meghatározza a hallásértés készségének szintje. Életünk során sokkal többször vagyunk hallgatók, mint beszélők, a beszédértés legtöbbször a leggyakrabban használt nyelvi készség az élet majdnem minden területén. Nincs ez másként a multinacionális katonai környezetben dolgozó szakember esetében sem. Írásom, a hallott szövegértés tesztelésének rövid elméleti áttekintése után, a Magyarországon akkreditált NATO STANAG 6001 nyelvvizsga és a NATO mintaértékelő teszt sorának 2-es szintű beszédértést mérő feladattípusainak elemzésével és összehasonlításával foglalkozik a mért hallásértési alkészségek szempontjából.

Every language teacher and tester knows that one's oral production ability heavily depends on their listening comprehension ability. Throughout our lives we do far more listening than speaking (or reading and writing), it is the most frequently used skill in almost all wakes of life, including work in a multinational military environment. This paper, after presenting a brief overview of the testing of listening in general, examines the task types of the NATO STANAG 6001 Level 2 Listening comprehension examination accredited in Hungary and those of the Benchmark Advisory Test (BAT). The focus of my analysis is looking at the listening sub-skills the tasks intend to measure.

BEVEZETÉS

Tanulmányomban, mely egy a magyarországi NATO STANAG 6001 (továbbiakban STANAG) vizsgarendszer 2-es szintű vizsgáit készségenként (olvasásértés, íráskészség, beszédértés, beszéd-készség) elemző sorozat második része, a hallásértés¹ készségét mérő vizsga elemzésére vállalkozom. A receptív írásbeli készség, az olvasásértés STANAG 2 feladatainak elemzése után, a receptív szóbeli készség, a beszédértés teszt vizsgálata következik a feladatok típusa, tartalma, az alkalmazott tesztechnikák és a Szövetség közös NATO STANAG 6001 skálájához való viszonyulás szempontjából. Szándékom, hogy rámutatva a vizsga céljaira, a mért alkészségekre és tartalmakra, illetve az alkalmazott tesztechnikákat elemezve feltárjam a STANAG 2 szintű vizsgázóval szemben támasztott követelményeket, ezáltal elősegítsem a vizsgára történő minél eredményesebb felkészülést. Munkámban felhasználtam a ZMNE honlapjáról letölthető STANAG 2 Listening feladatsort, illetve a BILC² által készített mintaértékelő teszt sor (BAT) 2-es szintű beszédértés feladatainak munkapéldányát, melyet a ZMNE Nyelvvizsgaközpont igazgatója bocsátott rendelkezésemre.

A HALLOTT SZÖVEGÉRTÉS MÉRÉSE

Receptív készség méréséről lévén szó, a hallott szöveg értésének folyamata és az értettség mértéke közvetlenül nem mérhető. A folyamat eredménye csupán közvetve vizsgálható, azaz a vizsgázó által adott szóbeli, vagy gyakrabban írásbeli visszajelzés formájában, vagyis a hallott szöveghez kapcsolódó feladat megoldása, illetve annak helyessége a mérce. A hallásértés folyamata és eredménye (az értettség foka) valójában nem látható és hallható. Csak az agyban létezik.

¹Az angol „listening comprehension” megfelelőjeként több megnevezés létezik a magyar terminológiában: hallásértés, hallott szövegértés, beszédértés.

²Bureau for International Language Coordination: a NATO-n belül a STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerekért felelős szervezet.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

A hallásértés készségét a legtöbb nyelvvizsga úgy méri, hogy a vizsgázónak hangfelvétel meghallgatását követően, írásbeli feladatok megoldásával kell számot adnia a hallott szöveg megértésének mértékéről. A szakirodalom számos problémát taglal a hallásértés tesztelésével kapcsolatban, melyek közül legalapvetőbbek az autentikus³ hallásértési vizsgafeladatok fejlesztésének korlátai. Normális helyzetekben ugyanis, a való életben nem igazán szoktuk a hallásértési folyamat eredményét, az értettség fokát (írásban) közölni, kivéve, amikor jegyzetelünk. (Bárdos 2002. 157.o.) A legtöbb valós helyzetben a hallásértés nem izolált készség, hanem társadalmi interakcióink része, melyet számos tényező segít. Ilyenek a kontextus, a témával, a beszélővel, a helyzettel kapcsolatos ismereteink. Ezekon kívül a metakommunikációs jelekre is támaszkodhatunk. Burgess és Head (2005) szerint lehetetlen autentikus hallásértés vizsgafeladatot fejleszteni, már csak a vizsga okozta nyomás és mesterséges környezet miatt is. Bár a vizsgatestületek igyekeznek olyan hallásértés anyagokat készíteni, melyek a lehetőségekhez mérten visszaadják a normál beszélt nyelv sajátosságait, a vizsganyagok sokszor mégis természetellenesnek hatnak: lassabb beszédtempó, túlzott intonáció, RP⁴ kiejtés, formálisabb nyelvezet, nyelvtanilag teljes mondatok és a háttérzaj hiánya jellemzi őket. (Burgess és Head 2005. 79.o.)

A HALLÁSÉRTÉS FOLYAMATA

Bár a hallott szöveg értése receptív készség, korántsem tekinthető passzív folyamatnak. Bárdos Jenő megfogalmazásában a hallásértés dinamikus, jelentésépítő folyamat, mely háromszintű modellel írható le. A teljes megértés folyamatában szükség van a nyelv rendszerének ismeretére (*systemic knowledge*), az adott szituáció ismeretére (*contextual knowledge*) és háttérismeretekre (*schematic knowledge*). Bármelyik hiánya megakadályozza a teljes megértést. Ha a nyelvi jelek felől közelítünk a jelentéshez, alulról felfelé építkező modellről (induktív megközelítésről) beszélünk. Amennyiben a világról szóló tudásunk sémáival dolgozunk, felülről lefelé irányuló következtetéssel (dedukcióval) próbáljuk kibontani a jelentést. A gyakorlatban e két ellentétesnek tűnő folyamat egyszerre, egymást felváltva és kiegészítve jelentkeznek. (Bárdos 2002. 157-160.o.)

A HALLÁSÉRTÉS TÍPUSAI

Minden hallásértés vizsga specifikációjának⁵ meg kell határoznia a hallásértés konstruktumát,⁶ azaz hogy pontosan mire kell képesnek lennie az adott szinten sikeres vizsgázónak. Sokféleképpen hallgathatjuk a másikat: a hallásértés célját tekintve megkülönböztetünk üzenet- vagy információorientált (*transactional*) hallásértést, illetve kapcsolatorientált (*interactional*) hallásértést. Információorientált beszédértés például az útbaigazítás, utasítás, információ kérése és adása, míg a kapcsolatorientált beszédértés személyes kapcsolatok létesítésére és fenntartására irányul. (Kontra és Kormos 2007. 81.o.)

Brown azt javasolja, hogy a hallásértés alkézségeinek⁷ feltárásához gondoljunk végig, hogy pontosan mi is zajlik bennünk a másodperc töredéke alatt, amikor valakit hallgatunk:

1. Felismerjük a beszéd hangjait és megtartjuk „lenyomatukat” a rövidtávú memóriában.
2. Ezzel egy időben megállapítjuk a beszédcselekvés típusát (pl. monológ, kapcsolatorientált vagy információorientált párbeszéd) és meghatározzuk a kontextust (pl. beszélő, helyzet, szándék) és az üzenet tartalmát.

³Autentikus feladat alatt nem a hallott szöveg, hanem a hozzá kapcsolódó feladat által kiváltott helyzet autentikusságát érti a szakirodalom.

⁴Received Pronunciation: standardnak tekintett brit akcentus.

⁵A vizsga céljának, feladatainak pontos, részletes leírása.

⁶Szerkezetét.

⁷A hallásértés alkézségei és típusai alatt ugyanazt értem: a hallásértés konstruktumát alkotó különféle hallgatási fajtákat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

3. Alulról felfelé építkező nyelvi dekódolást és/vagy felülről lefelé építkező háttérismereti sémáinkat alkalmazzuk, hogy az üzenetet elfogadhatóan értelmezzük, azaz megkapjuk a megnyilatkozás szó szerinti és szándékolt jelentését.
4. Az esetek túlnyomó részében – kivéve a rövidtávú memóriát igénylő ismétléses feladatokat – kitörüljük az üzenetet hordozó eredeti nyelvi formákat és a fogalmak szintjén raktározunk el a releváns vagy fontos információkat a hosszú távú memóriában.

Mindezek a szintek potenciális mérési célok lehetnek, melyek egyben a hallásértés négy fő típusát adják:

- felszíni, strukturális elemek megértése, például fonémák, szavak, intonáció, nyelvtani kategóriák, vagyis a nyelv különböző komponenseinek felismerése; ami a szakirodalomban intenzív hallásértésként (*intensive listening*) szerepel;
- a pragmatikai⁸ kontextus megértése és megfelelő reagálás a viszonylag rövid nyelvi inputra; ez a reagáló hallásértés (*responsive listening*);⁹
- az auditív input jelentésének meghatározása, amely a gyakorlatban viszonylag hosszabb szövegekből specifikus információk kinyerését jelenti (az olvasásértés mérésében gyakran alkalmazott *scanning*-hez hasonlóan), például nevek, számok, tények, események kihallása és megértése; a szakirodalom ezt az alkézséget szelektív hallásértésnek (*selective listening*) nevezi;
- a lényeg felismerése, azaz extenzív hallásértés, mely hosszabb szövegek felülről lefelé építkező globális megértését jelenti, ilyen feladat lehet a fő gondolat azonosítása, következtetések levonása (*extensive listening*).

(Brown 2004. 119-120.o.)

Arthur Hughes a hallásértés alkézségeit három csoportba osztja: globális (pl. lényeg megértése, érvelés követése, a beszélő attitűdjének felismerése), információorientált (pl. tények, utasítások, segítségkérés, engedélykérés, bocsánatkérés, vélemények, javaslatok megértése), illetve kapcsolatorientált alkézségek (pl. köszönés, bemutatkozás, rábeszélés, egyetértés, bizonytalanság kifejezésének megértése). Hughes is hangsúlyozza, hogy a tesztspecifikációnak minden esetben pontosan meg kell határozni, hogy mire kell a vizsgázónak képesnek lennie, milyen hallásértési alkézségekkel kell rendelkeznie. (Hughes 2003. 160-163. o.)

TESZTTECHNIKÁK

A vizsga tartalmi validitása¹⁰ és a nyelvtanulásra gyakorolt pozitív visszahatása érdekében a hallásértés készséget mérő teszt szövegeinek jellegzetességeit konkrétan meg kell határozni a specifikációban. Meghatározandó a szöveg típusa (monológ, két- vagy többszereplős párbeszéd), műfaja (pl. beszélgetés, bejelentés, előadás, utasítás, útbaigazítás), formája (pl. leírás, érvelés, elbeszélés), hossza, illetve a beszéd gyorsasága (szó/perc vagy szótag/másodpercben kifejezve). (Hughes 2003. 162.o.)

A hallott szöveg értését tesztelő feladatokat a szakirodalom két fő csoportra osztja: nem-produktív (objektív) és produktív tesztfeladatokra. A nem-produktív feladatok esetében a vizsgázónak meg kell jelölnie a helyes választ. Ilyen típusú feladat az objektív feleletválasztós teszt, igaz-hamis alternatív teszt, a helyes sorrend megállapítása, párosítás, információátadás.¹¹ A produktív feladatok általában írásos választ (esetleg javítást) követelnek meg a vizsgázótól. Ide tartozik a jegyzetelés, mondat kiegészítés, rövid válasz adása, diktálás, szövegkorrekció. (Bárdos 2002. 165-170.o.)

⁸ Közléssel kapcsolatos.

⁹ Ilyen reagáló típusú feladat például a STANAG 1 Listening vizsga első feladata, ahol a magnóról elhangzó kérdésre kell az egyetlen releváns választ kiválasztani a feladatlapon.

¹⁰ Érvényessége: valóban azt méri a feladat, aminek a mérésére hivatott.

¹¹ Például rajzok, ábrák kiegészítése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

A hallásértést mérő tesztfeladatok osztályozásának másik lehetséges módja a célzott alkézség szerinti csoportosítás. Brown kategóriáihoz (intenzív, reagáló, szelektív, illetve extenzív hallgatás) visszakanyarodva nézzünk erre néhány feladattípust. (Brown 2004. 122-135. o.) Intenzív hallásértés vizsgálható többek között parafrázis¹² felismeréssel. Ezt az alkézséget méri például a STANAG 1-es szintű Listening vizsga 2. feladata, ahol a hallott kijelentéssel megegyező üzenetű mondatot kell a vizsgázónak a feladatlapon három opció közül kiválasztani. A reagáló hallásértés vizsgálatára példa a megfelelő válasz kiválasztása az elhangzott kérdésre, ilyen a STANAG 1-es szintű Listening teszt 1. feladata, amelynél hallott kérdésre kell a feladatlapon három opció közül az adekvát válasz kiválasztásával bizonyítani az értettséget. A szelektív hallásértés mérésének tipikus feladata az ún. *listening cloze* (vagy részleges diktálás), mely feladattípusnál összefüggő írott szövegből hiányoznak szavak. A vizsgázó feladata ezek beírása a hallott szöveg alapján. Ide tartozik még az információátadás, ahol képek kiválasztásával, berajzolással, táblázatok kitöltésével kell az értettséget igazolni. Extenzív hallásértési feladat a diktálás vagy azok a kommunikatív feladatok, amelyek a hallott szöveg értését kérdéseken keresztül ellenőrzik. Ez történhet produktív formában (pl. rövid válasz adása, hiányos állítás befejezése) vagy nem-produktív formában (pl. objektív feleletválasztós teszt). Elsősorban extenzív hallásértési feladat a STANAG 2-es és 3-as szintű Listening vizsga, illetve az 1-es szint 3. feladata.

MIT KELL TUDNI A STANAG 2 LISTENING VIZSGÁN?

A továbbiakban rátérek a Magyarországon akkreditált NATO STANAG 6001 vizsga 2-es szintű hallásértés feladatainak elemzésére a szövegek és feladatok típusa, a mért hallásértési alkézségek, illetve a közös NATO STANAG 6001 skála által meghatározott és előírt készségek szempontjából.

Először nézzük meg, hogy a specifikáció szerint mire kell képesnek lennie a hallott szövegértést mérő vizsgán a STANAG 2-es szintű jelöltnek. „A vizsgázó képes megérteni a hétköznapi étellel és munkájával kapcsolatos beszédet. Jól érti a standard dialektusban, normál beszédtempóban beszélő anyanyelvi beszélőt. Képes megérteni konkrét és elvont témák széles skáláját, pl. általános érdeklődésre igényt tartó közügyek, szakterületével, munkájával kapcsolatos kérdések. Megérti a *szakmai feladataihoz* kapcsolódó *katonai eligazításokat*, tájékoztatókat, beszédeket, és képes *ezekből a számára feltétlenül szükséges információk (pl. időpont, résztvevők száma, katonai felszerelés stb.) kiszűrésére*. Nem mindig képes különbséget tenni a különböző stílusárnyalatok között, de felismeri a bonyolultabb beszédre jellemző kohéziós eszközöket. Képes megérteni a médiában hallható, *közismert témáról szóló* nyelvet.” (ZMNE Nyelvvizsgaközpont Akkreditációs anyag 273.o.)

A specifikációból kitűnik, hogy a vizsga elsősorban a jelölt extenzív és szelektív halláskészségét szándékozik mérni (képes a számára szükséges információk kiszűrésére), melynek oka, hogy az előzetes nyelvhasználati igényfelmérés során a teszt fejlesztői úgy találták, hogy ezekre az alkézségekre van leggyakrabban szükségük a nemzetközi környezetben STANAG 2 beosztásban dolgozó magyar tiszteknek és tiszthelyetteseknek. A közös NATO STANAG 6001 skála, amely alapján a hazai STANAG vizsga specifikációja is készült, lényegében ugyanezeket az elvárásokat támasztja a vizsgázóval szemben, azzal a különbséggel, hogy – akárcsak az olvasott szövegértés esetében – 2-es szinten nem várja el elvont témák megértését.

A STANAG 2 HALLOTT SZÖVEGÉRTÉS VIZSGAFELADATOK

A vizsga két feladatból áll: az első feladat információ lejegyzése, a második feleletválasztós teszt. A két feladat két viszonylag terjedelmes szöveghez kapcsolódik, mindkét szöveget kétszer hallja a vizsgázó. Az első feladat egy 1400-1500n terjedelmű szakmai jellegű hallott szövegre épül, mely monológ formában elhangzó katonai tájékoztató vagy

¹² Más szavakkal való kifejezés.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

eligazítás. A vizsgázónak 10 hiányzó információ lejegyzése a feladata. A 10 információ hiánytalan lejegyzéséért 15 pont adható, vagyis bizonyos (komplexebb, nehezebb) információk súlyozottan 2 pontot érnek. A specifikáció szerint a feladat azt teszteli, hogy képes-e a vizsgázó szakmai szövegből, a napi feladataihoz kapcsolódó, speciális információk (tényszerű adatok: pl. időpont, felszerelés stb.) megértésére. (ZMNE NYVK Akkreditációs anyag 288.o.)

A hanganyag formája monológ, műfaja eligazítás vagy tájékoztató. A honlapon mintaként szereplő szöveg tartalmában egy mesterlövész verseny eseményeiről, eredményeiről számol be. A feladat típusa produktív (írásos választ igényel), egyfajta irányított jegyzetelés. A hallgatás célját tekintve információorientált (*transactional, interactional*) hallgatási tevékenységet igényel a feladat megoldása: tényszerű információ megszerzése a cél.

Brown hallásértési kategóriáit használva, ez a feladat egyrészt szelektív típusú hallásértést tesztel: az olvasásértésben gyakran alkalmazott *scanning*-hez hasonló műveletet, mely jelen esetben a kért információk megértését és lejegyzését jelenti. Ugyanakkor a globális értés megfelelő mértékére is szükség van a kívánt részletek kiemeléséhez egy viszonylag hosszú szöveg kontextusából, a feladat extenzív típusú hallásértést is mér egyben. Ebben a fajta hallásértési feladatban az alulról felfelé építkező nyelvi dekódolási műveletek és a fentről lefelé irányuló következtetések együttesen vannak jelen a megértés és interpretáció folyamatában.

A második feladat egy 1600-1700n terjedelmű általános szöveghez kapcsolódó feleletválasztós teszt. Tíz hiányos állításhoz egyenként három választási lehetőséget (A, B, C variáns) felkínáló befejezés tartozik, melyek közül a vizsgázó feladata az egyetlen helyes opció kiválasztása. „A feladat azt teszteli, hogy képes-e a vizsgázó általános szöveget megérteni és abból bizonyos információ részleteket kiszűrni.” (ZMNE NYVK Akkreditációs anyag 288.o.) A második feladat szövege is monológ, műfaját nem határozza meg a specifikáció.

A feladat típusa nem-produktív (objektív) feleletválasztós teszt, melynek előnye, hogy hatékonyan és javítói szubjektivitástól mentesen értékelhető. Hátránya a véletlen találatok lehetősége, illetve az, hogy nagymértékben támaszkodik más készségre (olvasásértés), és fokozott szerep jut a memóriának és az osztott figyelem képességének, hiszen a hallottak mellett az olvasott opciókat is értelmezni és tárolni kell a rövidtávú memóriában. A figyelem ilyen megosztása sok vizsgázónak gondot okoz, vannak, akik annak ellenére, hogy úgy érzik értik a szöveget, képtelenek választani az opciók közül. A képesség természetesen fejleszthető, kialakítható az ún. vizsga rutin. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy ez a rutin milyen mértékben befolyásolja a jelölt nyelvtudásáról alkotott képünket. Nagyon fontos tehát a feladat olvasásra szánt részének – a hiányos mondat és az opciók – a lehető legrövidebb, legegyszerűbb formában való megfogalmazása. Mindezen aggályok ellenére, praktikussága miatt a feleletválasztós teszt világszerte rendkívül népszerű feladattípus a receptív készségek tesztelésére. Ez a feladat, az elsőhöz hasonlóan, információorientált és elsősorban extenzív, kisebb mértékben szelektív típusú hallásértést mér: részletekre, összefüggésekre kérdez rá.

Mivel a hallott szöveg értése láthatatlan, hallhatatlan folyamat, közvetlenül nem figyelhető meg és nem mérhető, elkerülhetetlenül szükség van valamelyik másik készségre (esetünkben az írás- és olvasáskészségre) az értettség mértékének bizonyítására. Az a tény, hogy a STANAG 2 Listening vizsga két feladata közül az első produktív a második nem-produktív típusú mindenképpen elősegíti az alapos, sokoldalú mérést. Másrészt viszont a két feladat hasonló hallgatási alkészségeket tesztel, hasonló típusú (információorientált monológ) szövegekkel. A vizsga fejlesztői ezt a nyelvhasználati igény felmérésének eredményével indokolják, mely szerint „a STANAG 2 nyelvi szinthez kötött beosztásokban szolgálatot teljesítő katonatisztek és tiszthelyettesek munkavégzése során az ilyen típusú (monologikus) szituációk dominálnak.” (ZMNE NYVK Akkreditációs anyag 289.o.)

NATO-ETALON A HALLÁSÉRTÉS MÉRÉSÉRE

A BILC 2008-ban mintaértékelő tesztort (Benchmark Advisory Test, a továbbiakban BAT) dolgozott ki a négy nyelvi készség mérésére. A BAT célja, hogy külső összehasonlítási szempontot nyújtson a tagországoknak egyéni STANAG

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

vizsgarendszereik validálásához.¹³ A BAT a négy nyelvi készséget négy különálló, többszintű (STANAG 1, 2, 3 szintek) feladatsoron méri. A hallott szövegértés teszt – az olvasott szövegértés vizsgához hasonlóan – 60 (szintenként 20) itemből¹⁴ áll. Minden szöveghez egy feleletválasztós feladat kapcsolódik: hiányos állítást kell befejezni négy opció közül az egyetlen helyes válasz kiválasztásával. Tartalmukat tekintve a szövegek általános témájúak, illetve a NATO műveletek szempontjából releváns témakörök is szerepelhetnek közöttük. A szövegek típusa lehet monológ, párbeszéd, vita és interjú, a STANAG 2 szintű szövegek hossza maximum 60 másodperc (az 1-es szintű szövegek 45, a 3-as szintűeké 90 másod lehet).

A BAT Listening feladatai is főként extenzív és szelektív típusú hallásértést mérnek, azaz a hallott szöveg fő mondanivalójára, vagy valamely részletére kérdeznek rá. A nagyszámú különálló, egymástól független feladategység sok új esélyt¹⁵ biztosít a vizsgázó számára, illetve lehetővé teszi a műfaji és tartalmi szempontból sokoldalú tesztelést. A nem-produktív feleletválasztós feladattípus előnye a gyors, objektív értékelhetőség, hátránya, hogy erősen támaszkodik az olvasásértesítésre és a rövid távú memóriára, illetve véletlen találatok is befolyásolhatják a mérés eredményét.

HALLÁSÉRTÉSI STRATÉGIÁK

Személyes tapasztalataim szerint a vizsgára készülő nyelvtanulók jelentős része – főként azok, akik nem gyerekkorukban kezdték tanulni a nyelvet – a hallásértés tesztől tart leginkább. Ezért különösen fontosnak tartom a készség fokozott fejlesztését a nyelvórán. A felkészülés során kiemelt jelentőséggel bír a fokozatos sikerélményekre épülő önbizalom kialakítása és a stressz oldása. A vizsgára készülésnek és az önbizalom növelésének részét képezi a feladattípusok és a vizsgázóval szembeni elvárások megismertetése: a vizsgán szereplő feladatok száma és típusa, maga a vizsga és a hallott szövegek hossza, a meghallgatások száma, a vizsga egyéb körülményei (pl. nyelvi labor). A tanártól kapott információk kívül hasznos lehet a próbavizsga, ahol a nyelvtanuló a vizsga körülményeit imitáló helyzetben oldja meg a vizsgafeladatokkal megegyező típusú feladatokat. A próbavizsga másik előnye, amellyel, hogy visszajelzést ad a tanuló aktuális teljesítményéről, az ismeretlen helyzetekből adódó feszültség csökkentése.

A továbbiakban nézzünk néhány stratégiát, melyek tudatosítása és fejlesztése nagymértékben hozzájárulhat a készség kialakításához, javításához. Az első ilyen stratégia a jóslás. Kutatások bizonyítják, hogy amikor anyanyelvünkön hallgatunk valamit, a kontextusról és a világról alkotott tudásunk előre limitálja a lehetséges következő megnyilatkozások skáláját. (Burgess és Head 2005. 85.o.) Tapasztalatból tudjuk, hogy a legtöbb szituáció jól meghatározható rutint követ. A kontextus és a szöveg műfajának előzetes ismerete fókuszálja figyelmünket: fontos a feladat utasításának figyelmes elolvasása, mely felkészít a hallott szöveg kontextusára. A hallásértés feladat kérdéseinek elolvasásával pedig kiderül, hogy milyen típusú választ vár a feladat, tehát bizonyos fokig megjósolható a válasz, amely egyáltalán nem biztos, hogy helyes, de a nyelvtanuló figyelmét ráirányítja arra, hogy milyen információt keressen és az milyen formában fog megjelenni a szövegben. A STANAG 2 hallásértés vizsga első, produktív típusú, szakmai szövegre épülő feladatára érdemes ezzel a módszerrel is készülni: meghallgatás előtt megcsinálni a feladatot. Bár a nyelvtanulók jóslott válaszai tartalmilag nem lesznek helyesek, a meghallgatás után jobb eredménnyel oldják meg a feladatot, mintha csak passzívan elolvasnák a befejezendő mondatokat.

A STANAG 2 hallásértés vizsga második, feleletválasztós feladatánál más a helyzet, hiszen formailag és tartalmilag is bármelyik opció lehet a helyes válasz. Ennél a feladathoz a rövidtávú memória és az osztott figyelem fejlesztésének van nagyobb jelentősége, melyben a keresett információra való koncentráció képességének, mint értékes stratégiának jut

¹³ A vizsga érvényességének biztosítása, azaz annak garantálása, hogy a vizsga valóban azt mérje, ami a célja, amit a fejlesztők a specifikációban meghatároztak, esetünkben, amit a NATO STANAG 6001 dokumentum előír.

¹⁴ Tesztlépés, feladategység.

¹⁵ „Fresh Start.” A vizsgázó kevésbé van kiszolgáltatva egyetlen szöveg sajátosságainak, illetve annak, hogy egy item megválaszolásának képtelensége kihat a többi itemre is, más szóval „elveszti a fonalat.” A figyelem megosztásának képessége is jelentősen kisebb szerepet játszik, mint az egyetlen hosszabb szöveghez tartozó nagyszámú itemből álló feladatok esetében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

döntő szerep. Sok nyelvtanuló esik abba a hibába, hogy azt hiszi, csak akkor értheti meg a szöveget és oldhatja meg sikeresen a feladatot, ha a felvétel minden egyes szavát érti. Pedig anyanyelvünkön sem hallunk és jegyzünk meg mindent, hanem a kontextus ismeretéből adódó tudásunkat is használva a lényeges, keresett információra koncentrálnak fejti meg az üzenetet. Memóriánk és figyelmünk terjedelme ugyanis korlátozott, amely tény lehetetlenné teszi, hogy minden hallott szót befogadjunk. Ezek a korlátok azonban nem akadályai a hatékony értésnek anyanyelvünkön. (Burgess és Head 2005. 87.o.) A nyelvtanulóknak meg kell szokniuk, hogy ne aggódjanak amiatt, hogy nem értenek minden egyes szót és túl kell lépniük azon, hogy leragadjanak vagy leblokkoljanak egy-egy ismeretlen szónál vagy résznél. Lényeges kialakítani a kontextus, az előzetes tudás és a józan ész alapján való következtetés, illetve a különböző információrészletek közötti logikai kapcsolatok felfedezésének képességét. Ez az a képesség, ami a jó hallgatókat megkülönbözteti a gyengéktől, akik kizárólag alulról felfelé, az egyes szavak jelentése alapján próbálják megfejteni a hallott üzenetet. Ennek a stratégiának kiemelkedő szerepe van a reagáló, a szelektív és az extenzív típusú hallásértésnél is.

A kulcsinformációra való koncentrálnak képességének fejlesztésére a szakirodalom, többek között az ún. *dictogloss* gyakorlatot ajánlja. A feladat menete, hogy a tanulók meghallgatnak egy összefüggő szöveget, melyet elsőre csak hallgatnak, majd a második meghallgatáskor korlátozott számú kulcsszót lejegyezhetnek. Ezután csoportokban, jegyzeteiket felhasználva újra kell alkotniuk az eredeti szöveget. A gyakorlat mögött rejlő stratégia az, hogy az üzenetre figyeljünk, ne az aktuális szavakra. A való életben – anyanyelvünkön is – a releváns információt fogalmi szinten raktározzuk el hosszú távú memóriánkban, az üzenetet hordozó, eredeti nyelvi formulák törődnek.

A STANAG 2 hallásértés vizsga feleletválasztós feladatának sikeres megoldásánál döntő jelentőségű e stratégia megléte vagy hiánya. Az opciók megfogalmazásánál ugyanis gyakran a hallott szövegben előforduló formulákat a disztraktorokban¹⁶ használják más tartalmú üzenetek létrehozására, a helyes válasz pedig a parafrázisban szerepel. Az a vizsgázó, aki kizárólag alulról felfelé építkezve, a konkrét nyelvi formulák alapján igyekszik megérteni a szöveget, könnyen áldozatul eshet ennek a feladattípusnak.

Mivel a hallott szöveg értettségét valamelyik másik készség útján kell bizonyítani a vizsgázónak, szinte minden feladattípushoz remek gyakorlás a jegyzetelés. Jegyzeteléskor kiszűrjük a hallott szövegből a lényeges információt, röviden leírjuk, miközben figyelünk a további részletekre. E tevékenység fejleszti a koncentrációt, a rövid távú memóriát, az osztott figyelmet és az információ fogalmi szinten való raktározásának képességét. A magyarországi STANAG 2 Listening vizsga mindkét feladattípusához hasznos a jegyzetelés gyakorlása, hiszen a lényeges információ kihallásának képességét fejleszti. A katonai szöveghez kapcsolódó, produktív válaszadás feladat akár irányított jegyzetelésnek is felfogható.

A fenti stratégiák tudatos fejlesztésén kívül, a nyelvtanulókat érdemes arra biztatni, hogy minél több autentikus idegen nyelvű beszédet hallgassanak akár a TV-ben, rádióban, az interneten vagy filmek nézésével.

ÖSSZEFOGLALÁS

A hallásértés vizsga sok nyelvtanuló számára stresszhelyzetet idéz elő, melynek egyik oka, hogy a készség szeparált mérése mesterséges helyzetet teremt. Az életben a beszédértés a legtöbb esetben nem elkülönülten, hanem interakció részeként van jelen (kivéve, amikor rádiót, előadást hallgatunk), a hangingeren kívül számos tényező is támogatja a megértést (pl. metakommunikációs jelek), illetve autentikus helyzetekben igen ritkán kell az értettséget (írásban) bizonyítani. Ugyanakkor olyan nélkülözhetetlen, alapvető készségről van szó, melynek tesztelése nem mellőzhető.

A vizsgafeladatok kidolgozását szükségletelemzés előzte meg, melynek során felmérték, hogy melyek azok a leggyakoribb helyzetek, amelyekben a külföldi beosztásban dolgozó magyar tiszteknek és tiszthelyetteseknek feladataik elvégzése során élő beszédet kell megérteniük. A vizsgarendszer fejlesztői ennek megfelelően döntöttek a mért hallásértési alkésztségek és teszttechnikák mellett. Fontos, hogy a nyelvvizsgára készülő nyelvtanuló úgy érezze, hogy a vizsgára

¹⁶ Elterelő válaszok, tehát a **nem** helyes válaszok.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

készülés egyben későbbi munkájában szükséges nyelvi készségek fejlesztését is jelenti. Csak így válhat a vizsga a tanulási folyamat egyik motiváló faktorává. A vizsgafeladatok és a vizsga menetének ismerete ugyanakkor növeli a magabiztosságot, mely pozitívan befolyásolhatja a felkészülés sikerét.

Kulcsszavak: beszédértés, hallásértés, NATO STANAG 6001, mintaértékelő teszt, STANAG 2 szintleírás

Keywords: listening comprehension, NATO STANAG 6001, Benchmark Advisory Test, Level 2 descriptors

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bárdos Jenő (2002): Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ISBN 963-19-3371-7
- BILC Language Testing Seminar 22 September – 03 October 2008, course package.
- Brown, H. Douglas (2004): Language Assessment, Principles and Classroom Practices, Longman. ISBN 0-13-098834-0
- Burgess, Sally – Head, Katie (2005): How to Teach for Exams, Longman. ISBN 0-582-42967-6
- Hughes, Arthur (2003): Testing for Language Teachers, Second Edition, Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-48495-4
- Kontra, Edit H. – Kormos, Judit (2007): An Introduction to Language Testing for Teachers of English, Okker Kiadó, Budapest. ISBN 978-963-8088-20-8
- Nábrádi Nóra (2011): Mennyiben hasonlít a hazai STANAG nyelvvizsga a nemzetközi etalonhoz? In: Hadtudományi Szemle. 2011/2. 99-105.o.
- Nábrádi, Nóra (2011): What Is Assessed in the STANAG Level 2 Reading Comprehension Exam? In: Tradecraft Review. 2010/2. 113-127.o. ISSN1785-1181
- NATO STANAG 6001 vizsgarendszer akkreditációs anyag, ZMNE Nyelvvizsgaközpont, 2004.
- STANAG 6001 Edition 3 (www.bilc.forces.gc.ca)
- www.zmne/szolgalt/nyelvvizsga/stanag